

ALBERT GÁBOR:

S a Hókirály nem olvadt el...

- Wallenstein és Gusztáv Adolf hadászati forradalma -

A XVII. századig Európában ismeretlen az *állandó zsoldossereg* intézménye. Ez a legfőbb oka például annak, hogy a török ellenállás nélkül sétál be Európába. Az 50-60 ezer fős török sereggel szemben - alkalmilag szervezett zsoldosokat is foglalkoztató - 5-10 ezer fős európai seregek állnak.

Mi jellemzi ezeket az európai zsoldoshadakat? Kialakulásuk a XIV. századi Itáliára vezethető vissza. A fejedelmek egymás elleni harcaikban zsoldosvezéreket, *condottieriket* fogadtak fel. A condottierik vezette zsoldoshadak hódító útja a 30 éves háborúig tartott. Ezek az itáliai hadak a zsoldosseregek első nemzedékei. A XV. században a *svájci zsoldosok*, majd a *spanyol terció* lesz a leghíresebb; az utolsó nemzedéket a német *landschnechtek* képviselik.

A zsoldoshadseregek első válságjelei a XVII. század elején, a 30 éves háborúban már megmutatkoznak. Az első összeurópai háború a régi és az új rend első összecsapása. Ez jelentkezik a hadászat terén is. A híres spanyol terció először marad alul a franciákkal szemben, az osztrák landschnechtek tönkrementek a fejletlenebb német és dán zsoldosseregekkel, majd ugyanez az osztrák zsoldoshad is fejet hajt a fejlettebb svédnek szemben.

Itt kell szólnunk a kor két legtehetségesebb hadvezéréről, Wallensteinről és Gusztáv Adolfról.

Wallenstein cseh protestáns nemes, aki - katolikus hitre térve - karrierjét II. Ferdinánd császár zsoldosvezéréként éri el. A cseh felkelés leverése után Friedland hercegségét kapja meg a császártól. Wallenstein korán felismeri Németország széttagozottságát. Elhatározza, hogy Habsburg jogar alatt egyesíti a német fejedelemségeket.

Wallenstein

Wallenstein "sikerlavinája" a protestáns és katolikus német fejedelemségek legyőzésével indul, majd IV. Keresztély dán seregei teszik le előtte a fegyvert. 1627-ben Schleswig-Holsteint és a Jylland-félszigetet szerzi meg. (Az osztrák Habsburgok soha nem álltak ilyen közel a német egység megvalósításához.) Már az egész Baltikum a lába előtt hever, 1629-ben a dánokkal megkötí a lübecki szerződést, amikor a német fejedelmek, a

Gusztáv Adolf

dánok, a franciák és a svédek összefognak Wallenstein ellen. A francia diplomácia hatására Gusztáv Adolf, a Hókirály megjelenik az európai porondon, hogy ne csak a Baltikumot szerezze vissza a cseh nemestől, de svéd vezetéssel egyesítse a protestáns német fejedelmeket. Az eredményt ismerjük, a Hókirály "nem olvadt el" Közép-Európában, és 1632-ben a lützeni csatában legyőzi Wallenstein.

Mi a svéd hadsereg győzelmének titka? Miben különbözik az osztrák seregektől?

Wallenstein korának legjobb katonáit tudta összefogni. Újítása abban állt, hogy bevezette az egységes parancsnoki irányítást. Ő korának legracionálisabban gondolkodó stratégája. Bukásának fő oka abban keresendő, hogy egy átmeneti korban él, amikor a zsoldos seregek nimbusza már leáldozik, az állandó hadsereg felállítása pedig épp csak elkezdődik.

És ebben más Gusztáv Adolf serege: ő hozza létre az első állandó hadsereget Európában. Ez már nemzeti hadsereg, svéd szabad parasztokból áll. A Hókirály serege nem dinasztikus érdekekért harcol, mint Wallensteiné, hanem a svéd nemzeti érdekekért. Gusztáv Adolf katonai reformja abból áll, hogy a gyalogsági és tüzérségi fegyvernemet elválasztja egymástól, önálló csapatnemekké teszi. A svéd gyalogság és lovasság együttműködése is az ő érdeme.

A svéd hatalom "meteorszerű felemelkedése" Gusztáv Adolf uralkodása idején indul el. A 30 éves háborúban a svéd hadsereg 72 ezer főből áll, melynek felét szabad parasztok alkotják. Wallenstein ellen mintegy 40 ezer fős hadsereget állít ki.

Wallenstein és Gusztáv Adolf hadászati újításai példaképpül szolgálnak Európának. A franciák már a XVII. században megvalósítják az állandó nemzeti hadsereget, melyet a poroszok fejlesztenek tökéletessé a XVIII. században. Hogy mennyire fontos a XVII. században az állandó hadsereg felállítása, azt bizonyítják a török kiűzésére írt hadtudományi munkák.

A hadügy fejlesztése a XVII-XVIII. században alapvető követelmény a nagyhatalmi státusz megtartásához, amit bizonyít a korszak egyik definíciója, mely szerint a XVIII. század az állandó zsoldoshadsereggel megvívott dinasztikus háborúk kora.

KERSNER ÁKOS:

"Felperzselt múlt és bizarr jövő"

Esterházy Péternek tették fel nemrégiben a kérdést: most, mikor a Pártállam kimúlni látszik, s vele az ellenzéki attitűd is eltűnőben - lehet-e (a régi módon) írni?

Hiszen a CÉLPONT, az ellenzékiesség attribútuma: az élet egészét átható, befolyásoló, már-már misztikus Hatalom vált semmivé, használhatatlanná téve az eddigi jelzések, utalások, sejtések finom hálóját, megszüntetve az író és az értő olvasó titkos - a hatalom háta mögötti - összekacsintását, a cinkosságot, az egész dolog késői "partizánromantikáját". Van-e hát miről írni? E. P. azt felelte, igen, hogyné, most van igazán miről. Mostantól az író ír lehet, nem kell végre politikust játszania, eltűnhet a kénytelen vállalt váteszi kötelezettség, a bűjtött nemzetszélrózsa stílus, eltűnhet a parabolák és példázatok, az irodalom felszabadulhat a szinte kötelezővé vált ellenzéki motívumrendszer alól.

Menyhárt Jenő, alternatív zenénk egyik pregnáns alakja a maga műfajáról ennek épp az ellenkezőjét nyilatkozta - szerinte a hazai avantgard zene meghalt, hiszen magyarországi alapállása, az ellenzékiesség élménye tűnt el.

Milyen volt ez a mára "halottnak" nyilvánított zene? Leginkább azt mondhatnánk: a 80-as évek váságának direkt, expresszív, "populáris" kifejezője. Egy életérzés megjelenítője volt, amely tűnhetett - a hatalom ügyes manipulációinak, demagógiájának eredményeképp - egy deviáns, "a dolgozó szocialista nép" egészétől idegen kisebbség zavaros, anarchista, nihilista életérzésének. Ez a világlátás alapvetően pesszimista, hiszen a punk NO FUTURE mentalitásból indul, s az orwelli, zamjatyini negatív utópiák gondolatrendszerét magába olvasztva, a 80-as évek hazai viszonyainak elkeserítő és lesújtó vonásait kiemelve az elnyomottság, az elhallgattatottság érzését növeszti totálissá. A mindenkori Hatalom természetrajzát adja. Ez a Hatalom könyörtelen, kozmikus befolyású - "a halál az állam szolgálatában áll", ugyanakkor pitiáner módon kicsinyes is.

A hazai avantgard művei hangsúlyozzák a lázadás szükségességét, ugyanakkor bizonyosak a bukásban is:

"Nullára csökken az esélye annak, hogy győzz

Nem maradt túlélő, legjobb, ha magadra lössz."

Orwell 1984-e elevenedik meg:

"Agyamban kopasz cenzor ül

Minden szavamra ezer fül

Nem nyerhetek, nem veszthetek

Ha nem leszek, hát nem leszek."